

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Національний університет «Запорізька політехніка»

Методичні вказівки
з планами семінарських занять
з дисципліни «Історія України та української культури» для
студентів усіх спеціальностей

2026

Методичні вказівки з планами семінарських занять з дисципліни «Історія України та української культури» для студентів усіх спеціальностей / Укл.: Г.І. Шаповалов, І.М. Спудка та ін. Запоріжжя: НУ «Запорізька політехніка», 2026. 36 с.

Укладачі: Г.І. Шаповалов, професор, д-р іст. наук;
І.М. Спудка, доцент канд.іст.наук;
Т.В. Васильчук, доцент, канд.іст.наук;
В.М. Чоп, доцент канд.іст.наук.
Г.А. Сигида, ст. викладач;

Рецензент: С. М. Білівненко, канд. іст. наук, доцент, в. о. завідувача кафедри джерелознавчих студій та суспільних комунікацій Запорізького національного університету

Відповідальний за випуск: Г.І. Шаповалов, професор, д-р іст. наук.

Затверджено на засіданні кафедри українознавства та загальної мовної підготовки, протокол №2 від 29.02. 2026 р.

Затверджено на засіданні Науково-методичної комісії Гуманітарного факультету протокол № 4 від 13.04.2026 р.

ЗМІСТ

ВСТУП	4
Графік навчального процесу з дисципліни «Історія України та української культури»	5
Семінар №1. Київська Русь: історія та культура (IX- перша пол. XIII ст.)	6
Семінар №2. Українське козацтво в початковий період (к. XV- сер. XVII ст.)	9
Семінар №3. Гетьманщина, Правобережжя і Запорожжя наприкінці XVII - XVIII ст.	13
Семінар №4. Наддніпрянська Україна та західноукраїнські землі в другій половині XIX ст. – на початку XX ст.	18
Семінар №5. Радянська Україна в 20-30-ті рр. XX ст.	21
Семінар №6. Друга світова війна: український рахунок	25
Семінар №7. Етапи «перебудови» та її наслідки для України.	30
Семінар №8. Україна на шляху незалежності	33

ВСТУП

Реформування освіти передбачає гуманітаризацію навчального процесу на основі поглибленого вивчення як історії, так і культурного надбання людства. Одне з головних завдань гуманітаризації – подолання диспропорції в співвідношенні професійної та гуманітарної підготовки спеціалістів. Вивчення суспільства через історичні та культурологічні процеси особливо важливе сьогодні, адже сприйняття його лише через економічні та політичні процеси збіднює людство. В умовах успішної розбудови державності України, її духовного відродження важливе місце належить вивченню національної історії та культури. Дисципліна «Історія України та української культури» покликана відіграти виняткову роль у духовному прогресі суспільства, оскільки вона вивчає не тільки історичні процеси, але й історію вітчизняної культури в різноманітних формах, типах і видах. Вивчення дисципліни «Історія України та української культури» має надзвичайно важливе значення для збагачення та розширення гуманітарної підготовки студентів, формування творчо-інтелектуальної активності та наукового світогляду майбутніх фахівців, підвищення загальнокультурного рівня, формування високих моральних якостей шляхом засвоєння національних і загальнолюдських цінностей. Знайомство з національною історією та культурою є невід’ємною частиною інтелектуального потенціалу тих, кому найближчим часом доведеться приймати рішення, що можуть впливати на соціально-економічний розвиток нашої країни, включаючи економіку, політику, культуру.

Методичні вказівки з «Історія України та української культури» мають надати допомогу студентам у підготовці до семінарських занять з цієї дисципліни.

Графік навчального процесу з дисципліни «Історія України та української культури»

	Теми лекцій	Теми семінарів
1.	Стародавня доба в історії України. Витоки формування української культури.	
2.		Київська Русь: історія та культура (IX-перша пол. XIII ст.)
3.	Галицько-Волинська держава. Українські землі в складі Литви та Польщі (друга пол. XIII – сер. XVII ст.).	
4.		Українське козацтво в початковий період (к. XV – сер. XVII ст.)
5.	Українська національна революція (1648 – 1676 рр.).	
6.		Гетьманщина, Правобережжя і Запорозжя наприкінці XVII - XVIII ст.
7.	Українські землі в складі Російської та Австро-Угорської імперій.	
8.		Надніпрянська Україна та західноукраїнські землі в другій половині 19 ст. – на початку 20 ст.
9.	Українська революція (1917 – 1921 рр.)	
10.		Радянська Україна в 20-30-ті рр. XX ст.
11.	Західноукраїнські землі між двома світовими війнами.	
12.		Друга світова війна: український рахунок
13.	Суспільно-політичне життя в Україні в період II пол. 40-х – I половині 60-х років XX ст.	
14.		Етапи «перебудови» та її наслідки для України.
15.	Сучасна українська держава.	
16.		Україна на шляху незалежності.

Семинар № 1 Київська Русь: історія та культура (IX- перша пол. XIII ст.)

План

1. Причини феодальної роздробленості та її наслідки для Київської держави.
2. Боротьба руських земель проти іноземних поневолювачів у XIII ст.
3. Архітектура й образотворче мистецтво Київської Русі.
4. Розвиток літератури, освіти та письменства.

Реферати

1. Русь за часи правління Володимира Мономаха.
2. Битва на р. Калці – страшне попередження.
3. Держава та право Давньої Русі.
4. «Остромирове Євангеліє» – одна з найвидатніших пам'яток старослов'янського письменства.
5. Провідні жанри образотворчого мистецтва Київської Русі: мозаїка, фрески, іконопис та книжкова мініатюра.

Література

1. Бойко О.Д. Історія України. Київ: Академія, 2023. 560 с.
2. Греченко В.А., Чорний І.В., Кушнерук В.А., Рижко В.А. Історія світової та української культури: Підруч. для вищ. закл. освіти. Київ: Літера, 2020. 464 с.
3. Історія України: підручник для студентів неісторичних спеціальностей вищих навчальних закладів / [О. М. Бут, М. І. Бушин, Ю. І. Вовк та ін.]; за заг. ред. д.і.н., проф. М. І. Бушина, д.і.н., проф. О. І. Гуржія; М-во освіти і науки України, Черкас. держ. технол. ун-т. Черкаси: ЧДТУ, 2016. 644 с.
4. Історія України: навчальний посібник / за ред. професора М. П. Гетьманчука. Львів: ЛьвДУВС, 2015. 400 с.
5. Історія України : навчальний посібник / В. І. Танцюра, С. М. Куліш, О. О. Пересада. 2-ге вид., доп. Харків : ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2020. 536 с.

1. Починаючи з 1130-х рр. у Русі значно посилюлися відцентрові тенденції. Держава, що виглядала міцною і непорушною, раптом

почала втрачати політичну єдність і розділилася на півтора десятка князівств та земель. Розпочався період, який історики називають добою удільної (феодальної) роздробленості. Це був закономірний процес, притаманний усім державам середньовічної Європи. Студентам слід назвати комплекс причин, які призвели до політичної роздробленості Русі. Пояснити кожна з них. Далі необхідно згадати спроби повернутися до централізованого правління (князівські з'їзди). Також слід визначитися з кількістю удільних князівств та з'ясувати наявність у них князівських династій та родинних зв'язків між ними. У висновках необхідно виокремити як позитивні, так і негативні наслідки феодальної роздробленості для держави. Визначити форму державності на цьому етапі розвитку.

2. Втрата державної єдності та князівські міжусобиці підірвали могутність Русі, чим і скористалися зовнішні вороги — половці, лицарі-хрестоносці, феодалі Польської та Угорської держав і, особливо, монголо-татари, які після утворення на початку XIII ст. могутньої військово-феодальної Монгольської держави, об'єктом своїх нападів обрали країни, що не могли чинити їм опір. У 1206 р. Монгольську державу очолив Темучин (Чингісхан). Він почав великі завойовницькі походи. Студентам слід згадати, коли монголо-татари уперше з'явилися на кордонах Русі і чим завершилося перше зіткнення сил.

Нова хвиля монгольського нашестя розпочинається 1237 р., коли орди загарбників під проводом онука Чингісхана Батия вдерлися на Русь. Треба розповісти про князівства, що були завойовані першими й про долю Києва і його оборонців. Коли військо Батия, після походів до країн Східної Європи, повернулося до Поволжя, заснувавши там нову державу — Золоту Орду зі столицею в м. Сарай у пониззі Волги, на землях Київської Русі було встановлено певну систему залежності («іго»). Пояснити поняття: ярлик, баскаки. Слід з'ясувати причини швидкого просування військ Батия, виявити наслідки монголо-татарської навали для Русі, розкрити особливості монгольського панування.

3. Готуючись до відповіді на третє питання треба з'ясувати, чому прийняття християнства мало велике значення для Київської держави? Студентам треба зрозуміти, що християнство внесло до Київської землі нову мораль і культуру; змінювалися звичаї, тому що в центрі християнства стояла людина, її особистість; християнство навчало

милосердю, пошані та любові до ближнього. Далі треба довести, як це втілювалося у нових принципах будівництва, особливо культового. Згадати матеріали, принципи внутрішнього і зовнішнього оздоблення храмів. Пояснити такі поняття, як: плінфа, мозаїка, фреска, ікона. Назвати імена перших іконописців та школи іконописання, що сформувалися. При відповіді бажано використати наочність, назвати відомі архітектурні споруди того часу. У висновках слід згадати про візантійський вплив на кам'яне будівництво Русі і появу власних архітектурних рис, що надали неповторного вигляду церквам і соборам Київської держави.

4. Розвиток культури на Русі вимагав підготовки освічених людей. Перші відомості про організацію освіти в Київській Русі належать до часів правління князя Володимира Великого. Треба розповісти про те, які дисципліни вивчалися, хто були вчителі і учні, як ставилися до освіти. Хто і як продовжив справу князя? При багатьох храмах та монастирях було відкрито початкові школи, де готували майбутніх священнослужителів. Довести, що тогочасні монастирі стали справжніми культурними центрами. У зв'язку з цим слід згадати історію становлення давньоруської писемності від «черт і рез» до кирилиці. Богослужіння та школи вимагали книг. Тому далі слід розповісти про написання та переклади книг. Назвати книги, що збереглися і дійшли до нашого часу, визначити особливості їхнього виготовлення і оздоблення. Потім перейти до оригінальної літератури, переважно повчального характеру, яка з'являється після засвоєння візантійської та болгарської мудрості. Виділити розвиток історичної науки у вигляді літописання, назвати відомі літописи та їх авторів. Пояснити поняття «агіографія», навести приклади. Далі слід згадати розвиток медичних, правничих та географічних знань і зробити висновок щодо рівня освіченості Київської Русі, підтвердивши фактами.

Тестові завдання до семінару №2

1. Головна причина феодальної роздробленості Київської Русі :
 - а) напади кочовиків;
 - б) князівські міжусобиці;
 - в) економічне піднесення;
 - г) велика територія.
2. За якими показниками нормани називали Київську Русь «Гардарикою»?

- а) за кількістю соборів;
- б) за кількістю населення;
- в) за кількістю міст;
- г) за кількістю ремісників.

3. Який князь був останнім володарем централізованої держави?

- а) Ярослав Мудрий;
- б) Володимир Мономах;
- в) Мстислав;
- г) Роман Мстиславич.

4. Хто написав найвідомішу ікону періоду Київської Русі «Трійцю» :

- а) Феофан Грек;
- б) Феодосій;
- в) Андрій Рубльов;
- г) Аліпій.

5. Інтер'єр православних храмів зазвичай прикрашали:

- а) іконами;
- б) вітражами;
- в) скульптурами;
- г) картинами.

6. Засновником першої бібліотеки часів Київської Русі вважається:

- а) князь Ярослав Мудрий;
- б) літописець Нестор;
- в) митрополит Іларіон;
- г) князь Володимир Великий.

Семінар № 2. Українське козацтво в початковий період (к. XV- сер. XVII ст.)

План

1. Утворення і розвиток Війська запорозького реєстрового.
2. Перетворення козацтва на провідну соціальну верству українського народу.

3. Витоки козацької культури.
4. Освіта, церква та мистецтво в житті козаків.

Реферати

1. «Байда» Вишневецький в історії козацтва та пам'ятках народної культури.
2. Кримське ханство та його вплив на історію та культуру України.
3. Система виховання «джур» та «молодиків» на Січі.
4. Стратегія, тактика та види зброї Війська Запорозького.
5. Особливості православної віри та обряду в запорозьких козаків.

Література

1. Абрамович С., Чікарькова М. Світова та українська культура: Навч. посібник. Львів: Світ, 2018. 344 с.
2. Бойко О.Д. Історія України. 9-те видання. Київ: «Академія», 2023. 560 с.
3. Білінський В. Україна-Русь. Книга третя. Українська звитяга. Вид-во Богдан, 2016. 408 с.
4. Павлова О., Мельничук Т. Історія української культури. Київ: Центр навчальної літератури, 2019. 340 с.
5. Яковенко Н. Нариси середньовічної історії України / Н. Яковенко. Київ: Критика, 2006. 581 с.

1. Починаючи вивчення першого питання, студенти повинні чітко розуміти соціальні, політичні, кількісні та якісні відмінності, які існували між двома різновидами українського козацтва: Військом Запорозьким низовим та Військом Запорозьким реєстровим. Студентам потрібно докладно проаналізувати причини появи реєстрового козацтва як історичного явища. Також необхідно визначити джерела його формування. Пояснить неабияку принадливість для козацтва XVII ст. цієї воєнної організації. Належну увагу треба надати термінології козацького війська, поняттям реєстру, хоругви тощо. Необхідно наголосити, що на початку XVI ст. польській уряд, щоб приборкати запорозьке козацтво, почав залучати їх до державної служби. Коли це сталося і чому козацтво, що перебувало на службі у польського короля, отримало назву реєстрового? Реєстрове козацтво за часів короля Стефана Баторія остаточно оформлюється. Які пільги и привілеї отримало реєстрове

козацтво? Головні завдання реєстровців полягали у триманні у покорі Січі, запобіганні несанкціонованим нападам на Крим та Туреччину (студенти повинні пояснити чому?).

2. У цьому питанні студенти повинні коротко ознайомитися з історією українського козацтва упродовж XV – у першій половині XVII ст. й виокремити ті фактори, що призвели до організаційного оформлення козацтва у потужну політичну силу. Основою такої спільноти стала ідея рівності, це була модель замкненого суспільства, де виборний вождь виконує колективну волю групи.

Студенти повинні розуміти, як у процесі свого становлення, козацтво виробило власну форму суспільної організації, з яскраво вираженою релігійною й звичаєвою ознакою. Проаналізуйте структуру козацьких органів влади. Центром козацького життя та столицею була Січ, їх було декілька, місце розташування та час існування змінювались в залежності від військово-політичних умов. Потрібно показати на карті місця існування Запорозьких Січей. Також при розгляді даного питання необхідно проаналізувати причини, зміст та наслідки двох етапів козацько-селянських повстань кінця XVI – 20-30 рр. XVII ст., у результаті яких козацтво перетворилося на провідну соціальну верству українського суспільства. Не можна оминати увагою й видатного гетьмана П. Сагайдачного. Які реформи він провів? Яку роль відіграло козацтво у Хотинській війні?

3. Розглядаючи культуру гетьманських часів, не можна оминати питання, пов'язане з витоками козацької культури. Студентам необхідно знайти матеріали, що засвідчують витоки та особливості формування козацької культури. Особливу увагу треба звернути на давні культури, що відбилися в козацькій культурі й знайшли своє продовження й розвиток: «культ коня», «культ меча (шаблі)», «культ дерева» тощо, а також відзначити своєрідність духовних цінностей козацтва, що в комплексі утворювали психологію лицарства, з'ясувати як співіснували в козацькій ментальності дух волі й дух терпимості.

На розвиток культури козацько-гетьманської доби позначилися традиції як Київської Русі, так і зародження нових ідей та явищ, співзвучних західноєвропейським. У межах означеного хронологічного періоду духовний розвиток українського народу відбувався за нових історичних реалій, зумовлених визвольними змаганнями кінця XVI – першої третини XVII ст. і створенням

«Запорозької республіки». На цьому суспільно-історичному тлі й розгорталось творення модерної культури України.

6. Загальним фоном при розгляді питання має стати теза, що за рівнем освіченості й культури український народ за козацької доби піднявся на один шабель з країнами Західної Європи. Охарактеризуйте систему освіти, що існувала у козаків. У чому полягали особливості козацької педагогіки?

Козацтво завжди виступало захисником православної віри. З'ясуйте, яку роль відігравала церква в житті козаків. Які козацькі традиції пов'язані з релігією? Наведіть приклади. Розглядаючи культуру козацтва не можна оминати військове мистецтво козаків. У чому полягали його особливості? Також необхідно розглянути козацьке музичне та вокальне мистецтво.

Тестові завдання до семінару №4

1. Який тип пісенного твору з'явився в репертуарі мандрівних українських співців в XVI ст.?

- а) балада;
- б) дума;
- в) коломийка;
- г) частівка.

2. Неповнолітню молодь на Січі, що проходила військову підготовку називали?

- а) юнаки;
- б) кадети;
- в) яничари;
- г) джури.

3. Яка тематика «народної картини» стала найпопулярнішою в Україні з XVII ст.?

- а) «Похорон kota»;
- б) «Суєта суєт»;
- в) «Козак Мамай»;
- г) «Страшний суд».

4. Яка Січ була зруйнована під час повстання під проводом К. Косинського?

- а) Томаківська;
- б) Базавлуцька;
- в) Хортицька;

г) Кременчуцька.

5. Козацькі війська, що брали участь у Хотинській війні 1621 р. на боці Речі Посполитої, очолювали:

- а) П. Дорошенко, П. Сагайдачний;
- б) Я. Бородавка, П. Сагайдачний;
- в) Б. Хмельницький, І. Виговський;
- г) Ю. Хмельницький, І. Богун.

6. Що означав серед запорозьких козаків термін «характерник» ?

- а) вольова людина,
- б) чаклун, ворожбит,
- в) лікар,
- г) кухар.

Семінар № 3. Гетьманщина, Правобережжя і Запорозжя наприкінці XVII - XVIII ст.

План

1. Наукові та мистецькі здобутки Гетьманщини (XVII - XVIII ст.).
2. Музична культура і театральне мистецтво.
3. Культурне меценатство українських гетьманів та старшини.
4. Господарський та культурний побут козацького міста і села.

Теми рефератів

1. Побутова культура козацької гетьманської старшини.
2. Запорозьке характерство: міф чи реальність?
3. Гайдамаки в творах народної та класичної української літератури.
4. Життя та філософія Григорія Сковороди.
5. Український вертеп та його репертуар.

Література

1. Білоцерківський В.Я., Шейко В.М. Історія української культури. Навч. посіб. Київ: Знання, 2019. 456 с.
2. Історія світової культури / під заг. ред. М.В. Дедкова. Запоріжжя: Дике Поле, 2009. 376 с.

3. Кордон М. Українська та зарубіжна культура. 3-тє видання. Підручник. Вид-во ЦУЛ, 2019. 584 с.

4. Історія української культури: навч.-метод. посібник з дисципліни / Укл. І.М. Петренко, В.В. Сарапин. Полтава: РВВ ПУЕТ, 2012. 376 с.

5. Українська культура: цивілізаційний вимір/ Я. С. Калакура, О. О. Рафальський, М. Ф. Юрій. – К.: ППЕНД ім. І. Ф. Кураса НАН України, 2015. – С. 346-384.

1. При розгляді першого питання студентам необхідно з'ясувати в яких політичних та соціально-економічних умовах відбувався розвиток української культури даного періоду. Утворивши козацьку форму національної державності українці упродовж більш як століття здійснювали спробу догнати Західну Європу у сфері культурного розвитку. В багатьох сферах цей чин був цілком вдалим (освіта, гуманітарні науки, гравюра тощо), в деяких – ні (природничі науки, скульптура).

Студенти повинні розглянути розвиток початкової, середньої та вищої освіти тих часів. Необхідно охарактеризувати умови навчання і викладання в закладах вищої освіти: Львівському університеті (відкритий у 1661 р.) та Києво-Могилянській академії (1701 р.). Необхідно визначити причини, через які саме остання стала центром українського культурного і наукового життя. Необхідно звернути увагу на плеяду науковців, що працювали і навчалися тут: філософів-богословів С. Яворського та Ф. Прокоповича, історика І. Гізеля, філософа Г. Сковороду. Слід окреслити значення академії в історії України, а також причини її занепаду. Важливо наголосити, що розповсюдження освіти сприяло поширенню бібліотек та книгодрукування.

Варто наголосити, що саме в цей час Україна отримує свій національний художній стиль – українське (козацьке) бароко. На відміну від європейського бароко, українському були притаманні демократичні засади. Студенти повинні запам'ятати, що бароко стало першим універсальним художнім напрямом, що поширився в усіх видах мистецтва: поетичному, образотворчому, музичному, театральному. Визначте характерні риси барокової архітектури, наведіть приклади найвідоміших споруд.

2. Другу половину XVIII ст. називають «золотим віком української музики». Для початку студенти повинні усвідомлювати різницю між народною та класичною музикою, між народними та класичними музичними інструментами, між професійними здібностями та образом життя народного співака-виконавця та професійного артиста. Слід загострити їх увагу на жанровій різноманітності класичної музики (камерна музика, симфонічна, опера тощо). Варто поміркувати над питанням: чому опера з кінця XVIII ст. вважалася королевою мистецтва? Згодом бажано заслухати оповідь про життя і творчість великих українських композиторів даного періоду: Д. Бортнянського, М. Березовського та А. Веделя. Студенти повинні розуміти як відмінності їх стилів, так і наявність в їх музиці спільної барокової складової.

На цей період також припадає сплеск у розвитку українського шкільного театру та шкільної драми. Студенти повинні пояснити відмінності від інших цього виду театрального дійства та охарактеризувати розвиток музичного та театрального мистецтва України даного періоду. Чи відобразилися в шкільному театрі XVIII ст. народні традиції?

3. Починаючи розгляд питання, слід відзначити, що кінець XVII - початок XVIII ст. вважається часом розквіту українського барокового мистецтва та архітектури. Переважна більшість архітектурних культових побудов в цей час відбудовується коштом українських гетьманів та козацької старшини, що також спонсорують релігійне мистецтво, книгодрукування, граверні майстерні тощо. Студенти повинні навести конкретні приклади меценатства козацької еліти. Наприклад, необхідно з'ясувати, чому українське бароко на зламі століть починають називають «мазепинським»? Окремо слід приділити увагу культуртрегерській діяльності гетьмана І. Мазепи, зусиллями якого було побудовано 12 церков і відреставровано біля 20. Справу будівництва та реставрації храмів підтримували гетьмани – І. Самойлович, І. Скоропадський, Д. Апостол, К. Розумовський, полковники: В. Кочубей, М. Миклашевський, Г. Галаган, Я. Лизогуб. При відповіді на питання студентам доречно і бажано використовувати ілюстративний матеріал із зображеннями найбільш відомих пам'яток архітектури (церковні та цивільні споруди) і мистецтва - Успенський собор, Церква Всіх Святих Києво-Печерської

лаври, Андріївська церква в Києві, Покровський собор у Харкові, Троїцький собор у Чернігові.

Певну увагу необхідно приділити пам'яткам світського будівництва – як будинкам гетьманської старшини, так і адмінспорудам. Студенти повинні знати видатних українських архітекторів – Г. Шеделя, С. Ковніра, І. Григоровича, М. Юрасова.

4. Наприкінці XVII-XVIII ст. відбуваються значні зміни у сфері побутової культури. Студентам треба розповісти про вдосконалення традиційних знарядь праці, появу нових засобів пересування, використання нових сільськогосподарських культур, що назавжди змінили українську кухню. Важливо виділити економічні чинники, які сприяли цим змінам. Певну увагу треба приділити формам планування і забудови українських міст і містечок. Вивчаючи традиційне житло, необхідно визначити його відмінності в різних регіонах України, описати традиційний інтер'єр української хати. Цікаво буде дізнатися про ярмарки та найкращі, неповторні товари кожної історичної області: Опішня – кераміка, Харків – килими, Охтирка – парусина, Богодухів – кожухи тощо.

Побут завжди був віддзеркаленням рівня життя, що яскраво простежується в одязі представників різних верств населення. Необхідно описати зовнішній вигляд українців того часу: козацької верхівки, запорожців, духовенства, міщан, селян, жіночий та дитячий одяг. При цьому студентам важливо використовувати наочні матеріали етнографічного характеру. Не завадить звернути увагу на національні та історичні особливості тодішньої кулінарії: смажили мало, більше варили і пекли, їли обов'язково гаряче, варили двічі на день тощо. Особливо любили рибу та борошняні страви – вареники, галушки. Чому? Студентам варто згадати традиційні українські страви, що існують до сьогодні. У зв'язку з цим доречно розповісти про український посуд. Говорячи про побут, студентам необхідно прослідкувати зміни і в традиційній формі організації сільського населення – громаді. Зазнає змін і первинна ланка суспільства – сім'я. Студентам треба з'ясувати, у чому полягали ці зміни і з чим вони пов'язані?

Тестові завдання до семінару №6

1. «Золотий вік» української музики це період:
 - а) другої половини XVII ст.;
 - б) першої половини XVIII ст.;

в) другої половини XVIII ст.;

г) першої половини XIX ст.

2. Який навчальний заклад репрезентував українську вищу освіту в часи гетьманщини?

а) Львівський університет;

б) Київський університет;

в) Києво-Могилянська академія;

г) Кременецький ліцей.

3. В якому різновиді гравюри малюнок на матриці виконується за допомогою кислотного витравлювання:

а) дереворит;

б) мідіорит;

в) офорт;

г) літографія.

4. Котрий з викладачів Києво-Могилянської академії став першим президентом Синоду Православної російської церкви:

а) Ф. Прокопович;

б) С. Яворський;

в) С. Полоцький;

г) П. Могила.

5. Найвизначніший учений-енциклопедист України XVIII ст.:

а) Ф. Прокопович;

б) С. Полоцький;

в) С. Яворський;

г) Г. Сковорода.

6. Архітектором Андріївської церкви у Києві став:

а) І. Григорович-Барський;

б) Б. Растреллі;

в) Б. Меретіні-Мердерер;

г) Г. Шедель.

**Семінар № 4. Наддніпрянська Україна та
західноукраїнські землі в другій половині XIX ст. – на
початку XX ст.**

План

1. Освітня система: порівняльна характеристика
2. Становлення української національної музики.
3. Особливості літературного процесу.
4. Зародження професійного театру.

Реферати

1. «Театр корифеїв» на Єлисаветградщині.
2. М. Лисенко – основоположник української національної музики.
3. Діяльність вищих навчальних закладів в другій половині XIX ст.
4. Роль І. Франка в національно-культурному русі.
5. Літературний процес в західноукраїнському регіоні.

Література

1. Калакура Я. С. Українська культура: цивілізаційний вимір / Я. С. Калакура, О. О. Рафальський, М. Ф. Юрій. Київ: ІПіЕНД ім. І. Ф. Кураса НАН України, 2015. 496 с.
2. Ільєнко І. В пазурах у двоглавого. Українство під царським гнітом (1654-1917). Вид-во Центр навчальної літератури, 2019. 256 с.
3. Кордон М. Українська та зарубіжна культура. 3-тє видання. Підручник. Вид-во ЦУЛ, 2019. 584 с.
4. Культурологія: Українська та зарубіжна культура: навч. посіб. / За заг. ред. М.М. Заковича. Київ: Знання, 2010. 589 с.
5. Павлова О.Ю. Історія української культури. Посібник. – Київ: ЦУЛ, 2019. 368 с.

1. Розвиток промисловості, торгівлі збільшував потреби в освічених і кваліфікованих працівниках, що, в свою чергу, стимулювало розширення мережі навчальних закладів і кількості учнів в них. Охарактеризуйте основні події і тенденції розвитку освіти. Аналізуючи систему освіти в Наддніпрянській Україні, простежте зміни, що відбулися за реформою 1864 р.: у початковій,

середній та вищій освіті. Проаналізуйте зміст царського циркуляру «Про кухарчиних дітей» 1887 р. Яка мета видання цього циркуляру?

При розгляді даного питання, студентам необхідно звернути увагу на відкриття недільних шкіл для дорослого населення. Хто був ініціатором відкриття цих навчальних закладів? Варто відзначити, що під впливом загальноєвропейського освітнього процесу, зароджується жіноча середня освіта. Які навчальні заклади Ви знаєте?

Оскільки українські землі перебували у складі двох імперій: Австрійської та Російської, зверніть увагу на особливості розвитку освіти на українських землях, що перебували під владою Австро-Угорщини. У чому полягали відмінності розвитку освітньої системи у складі двох імперій, проведіть порівняльний аналіз.

2. Починаючи обговорення другого питання, треба підкреслити, що становлення української національної музики припадає на першу половину XIX ст. і що джерелом її розвитку була народна пісенна творчість. У XIX ст. продовжували побутувати землеробські пісні календарного циклу, а також колядки, веснянки, коліскові, весільні. У другій половині XIX ст. активізувалась діяльність з вивчення і популяризації української пісенної спадщини. Назвіть відомих збирачів українського фольклору. Хто і коли видав першу збірку українських пісень з нотами?

Слід відзначити, що в Україні, як і в Росії та Західній Європі, важливу національно-просвітницьку роль відігравала опера. Хто і коли написав першу в Україні оперу? Студентам необхідно звернути особливу увагу на творчість М. Лисенка, талановитого композитора, піаніста, диригента, педагога та громадського діяча, творця національного напрямку української музики. Охарактеризуйте його творчий шлях.

Помітною постаттю в українській музичній культурі XIX ст. був композитор, фольклорист і культурно-громадський діяч П. Сокальський. Помітний внесок у розвиток української музики означеного періоду зробили М. Аркас, П. Ніщинський, В. Заремба. Проаналізуйте діяльність означених композиторів. Назвіть відомих зачинателів української фортепіанної музики. Кого Ви знаєте з відомих композиторів в Галичині? Охарактеризуйте їх творчість.

3. У другій половині XIX ст. романтизм у літературі поступився місцем реалізму. Останній передбачав відображення реальної дійсності й оточення героя, точне відтворення всіх аспектів життя,

обґрунтування дій і почуттів персонажів психологічними й соціальними умовами. Як і в інших європейських літературах, в українській літературі зародки реалістичного стилю були зв'язані з фольклором, з народними гумористичними й сатиричними оповіданнями, а також із давньою літературою. Визначте характерні риси розвитку української літератури у другій половині XIX – початку XX ст. Назвіть видатних діячів і охарактеризуйте їх творчість.

4. Розглядаючи третє питання, треба відзначити, що всупереч офіційній політиці царизму високої художньої довершеності досяг український театр у другій половині XIX ст. Потреба у національному театрі саме в цей період викликала зрілістю нації, духовними патріотичними запитамми народу. Саме тому у центрі боротьби за народний театр українські передові діячі ставили питання репертуару. З'являється багато драматичних творів на українську тематику. Назвіть відомих драматургів та згадайте їхні основні твори.

Як змінилася ситуація в театральному житті після видання Валуєвського циркуляру (1863 р.) та Емського указу (1876 р.)? Також студентам необхідно акцентувати свою увагу на створеному у 1882 р. у Єлисаветграді М. Кропивницьким «театрі корифеїв».

На вимогу часу кінець XIX ст. позначений в українській театральній культурі розвитком реалістично-побутового напрямку з елементами етнографізму. Розкажіть про творчу діяльність видатних діячів, які зробили вагомий внесок в оновлення театального репертуару: М. Кропивницького, М. Старицького, І. Карпенко-Карого. Розглядаючи дане питання необхідно також зупинитися на розгляді театального життя в Галичині.

Тестові завдання до семінару №8

1. Хто видав збірку українських пісень з нотами у 1857 році ?
 - а) М. Маркевич;
 - б) М. Вовчок;
 - в) М. Загорська ;
 - г) М. Заньковецька.
2. Комедії «Сватання на Гончарівці», «Шельменко-денщик» написав драматург:
 - а) М. Старицький;
 - б) Г. Квітка-Основ'яненко;
 - в) І. Котляревський;
 - г) І. Карпенко-Карий.

3. Де М. Кропивницький та брати Тобілевичі заснували перший професійний український театр ?

- а) у Полтаві;
- б) у Харкові;
- в) у Єлисаветграді;
- г) у Києві.

4. Хто є автором музики до опери «Енеїда»?

- а) П. Чайковський;
- б) М. Лисенко;
- в) П. Сокальський;
- г) О. Лизогуб.

5. В якому році була заснована перша недільна школа?

- а) у 1856 р.;
- б) у 1859 р.;
- в) у 1860 р.;
- г) у 1861 р.

6. Коли створено перший театр в Галичині?

- а) у 1861 р.;
- б) у 1864 р.;
- в) у 1865 р.;
- г) у 1868 р.

Семинар № 5. Радянська Україна в 20-30-ті рр. ХХ ст.

План

1. Українізація: причини, зміст, наслідки.
2. Здобутки української культури на шляху її національного відродження 1920-х - 1930-х рр.:
 - освітня система;
 - розвиток наукових знань;
 - мистецтво 20-30 х рр.
3. Розстріляне Відродження.

Реферати

1. Перші кроки українського кінематографу.
2. Триумф і трагедія «українського авангарду».
3. Літературна дискусія 1925-1928 рр.
4. М. Бойчук – видатний художник монументального живопису.
5. Український футуризм.

Література

1. Бойко О.Д. Історія України. Київ: «Академія», 2023. 560 с.
2. Калакура Я. С. Українська культура: цивілізаційний вимір / Я. С. Калакура, О. О. Рафальський, М. Ф. Юрій. Київ: ППІЕНД ім. І. Ф. Кураса НАН України, 2015. 496 с.
3. Кордон М. Українська та зарубіжна культура. 3-тє видання. Підручник. Вид-во ЦУЛ, 2019. 584 с.
4. Кислюк К.В. Українська культура I чверті XXI ст: повороти модернізаційних перетворень. 2-ге вид., стер. Київ: Кондор, 2018. 196 с.
5. Павлова О.Ю. Історія української культури. Посібник. Київ: ЦУЛ, 2019. 368 с..

1. Принципово важливою складовою культурних процесів в Україні у 20-30-х рр.. була політика коренізації, запроваджена на XII з'їзді РКП(б) (квітень 1923 р.). У практичному здійсненні політики коренізації в Україні виділяються два аспекти: 1) українізація – процес відродження української мови, розширення сфер її уживання шляхом запровадження в школі, пресі й інших ділянках культурного життя, а також в адміністративному апараті – як державної мови республіки; 2) створення необхідних політичних та економічних умов для культурного і духовного розвитку національних меншин. З'ясуйте основні причини (як зовнішні, так і внутрішні), суть, методи та результати українізації. Чи вдалося радянському уряду досягти поставленої мети у здійсненні цієї політики? Чи очікуваними були результати? З'ясуйте значення термінів: націонал-ухильництво, хвильовизм, шумськізм, волобуєвщина, скрипниківщина. Визначте причини згортання українізації.

2. Відповідь на друге питання семінарського заняття передбачає розкриття основних рис розвитку української культури періоду НЕПу, визначте їх. Які реформи були здійсненні радянською владою в освітній сфері. Що таке «культурна» революція? Що було

характерним для культури 30-х рр.? Чому радянська влада ліквідувала УАПЦ, а друга п'ятирічка увійшла в історію як «п'ятирічка знищення релігії»?

Радянські вчені отримали чималі здобутки в галузі: математики, фізики (нелінійна механіка, електрозварювання), біохімії, медицини (кардіологія, офтальмологія) теорії космічних польотів, генетики і селекції, теоретичної та ядерної фізики, історії та джерелознавстві, теорії та історії української літератури, мовознавстві. Назвіть основні наукові центри, охарактеризуйте діяльність видатних науковців: О. Богомолець, В. Вернадський, Д. Заболотний, М. Крилов, М. Туган-Барановський, О. Корчак-Чепурківський, С. Єфремов, Є. Патон, М. Стражеско та ін.

Розвиток живопису відбувався у боротьбі художніх течій. Визначте основні стилі та проаналізуйте творчість видатних представників зазначених напрямків. Назвіть видатних скульпторів означеної доби. Які напрями домінували в архітектурі? Держава безпосередньо керувала митцями, об'єднуючи їх у організації на кшталт творчих спілок письменників, художників, журналістів та ін. У 1932 р. був проголошений єдино правильний мистецький стиль - «соціалістичний реалізм». Що було характерним для цього стилю?

3. «Розстріляне відродження» — складна і страшна сторінка в історії української держави, її культури і літератури. Складно прогнозувати, якою могла би бути наша держава і творча спадщина її найталановитіших митців, якби не репресивна машина тоталітарного режиму. Причини сотень втрачених життів і знищених доль ховалися в звичайному страху тодішньої влади перед могутньою силою слова і творчості.

Розстріляне відродження – літературно-мистецьке покоління 20-х – початку 30-х рр. в Україні, яке дало високохудожні твори у галузі літератури, живопису, музики, театру і яке було знищене тоталітарним сталінським режимом. Хто і коли вперше запропонував цей термін? Чому почалися репресії проти найяскравіших постатей українського відродження? Яка подія стала початком масового нищення української інтелігенції? Що стало кульмінацією дій радянського репресивного режиму? Представників інтелігенції, що належать до «Розстріляного відродження», умовно поділяють на кілька груп, обумовлених їхнім життєвим шляхом під час та після сталінських репресій: 1) знищені фізично, 2) ті, кому вдалося уникнути вищої міри

покарання і вижити в тюрмах та концтаборах, 3) ті діячі культури, які уникли репресій, 4) митці, чия творчість або чітко відповідала компартійним нормам, або ж (здебільшого) зазнала в період сталінських репресій значних змін. Назвіть видатних представників, яких можна віднести до означених груп.

Тестові завдання до семінару № 10

1. В які роки проводиться політика українізації?

- а) 1914-1918;
- б) 1917-1921;
- в) 1921-1928;
- г) 1923-1933.

2. Назвіть прізвище одного з вищих чиновників КП(б)У, що обґрунтував тезу про «боротьбу двох культур»: передової російської, пов'язаної з робітниками і містом, і відсталого української, селянської:

- а) Дмитро Лебідь;
- б) Лазар Каганович;
- в) Станіслав Косіор;
- г) Еммануїл Квірінг.

3. Позначте, кого з відомих політичних діячів було засуджено за участь у діяльності Спілки визволення України:

- а) Д. Багалія;
- б) М. Грушевського;
- в) С. Єфремова;
- г) М. Яворського.

4. Про кого з видатних українських діячів культури 20-30-х років йде мова: “Засновник політичного (1922-1926), а потім і філософського (1926-1933) театру в Україні. У виставах свого філософського театру “Березіль” у м. Харкові, малює всесвіт, де головним стає особлива довіра до життя людини у всіх його суперечностях...”:

- а) Н. Ужвій;
- б) Л. Курбас;
- в) Б. Гмиря;
- г) О. Довженко.

5. Як називається художній метод, що утвердився в радянському мистецтві в 1930-х рр., який вимагав відтворювати дійсність не такою, яка вона є, а такою, якою вона повинна бути з точки зору інтересів робітничого класу?

- а) критичний реалізм;
 - б) революційний конструктивізм;
 - в) пролетарський авангардизм;
 - г) соціалістичний реалізм.
6. Що стало наслідком створення в 1934 р. Спілки письменників України?
- а) припинення масових репресій серед літераторів;
 - б) утвердження ідеологічного контролю за творчістю митців;
 - в) формування самобутньої течії модерністів;
 - г) поглиблення процесів українізації.

Семінар № 6. Друга світова війна: український рахунок

План

1. Рух Опору.
2. Визволення українських земель від окупації.
3. Внесок українців у перемогу над нацизмом
4. Розвиток культури в роки радянсько-німецької війни.

Реферати

1. Постать А. Шептицького в драматичній історії України 40-х років.
2. Звільнення Запоріжжя.
3. Вищий командний склад радянської армії: український рахунок.
4. Радянське кіномистецтво воєнних часів.
5. Тарас Бульба-Боровець: творець «Поліської Січі», УПА та УНРА.

Література

1. Карел Беркгоф. Жнива розпачу. Життя і смерть в Україні під нацистською владою / Беркгоф Карел. - Київ: Критика, 2011. - 455 с.
2. Запорізький рахунок Великій війні / Ф. Г. Турченко, В. М. Мороко, О. Ф. Штейнле, В. С. Орлянський [та ін.] ; Ф. Г. Турченко (наук. ред.). — Запоріжжя : Просвіта, 2013. — 416 с.

3. Політична історія України. XX ст.: у 6т. т.4: Україна у Другій світовій війні, 1939-1945 / Керівник тому В.І.Кучер. – К.: Генеза, 2003. – 584 с.

4. Попович М. «Червоне століття» / М. Попович. – К.: АртЕк, 2019. – 888 с.

5. Україна в Другій світовій війні: погляд з XXI століття. Історичні нариси / Ред. кол.: В. А. Смолій (голова колегії), Г. В. Боряк, Ю. А. Левенець, В. М. Литвин, О. С. Лисенко (відп. ред.), О. С. Онищенко, О. П. Реєнт, П. Т. Тронько; Рецензенти: О. С. Рубльов, В. Ф. Шевченко. НАН України. Інститут історії України. - К.: НВП "Видавництво "Наукова думка, НАН України", 2011. - Кн. 2. - 943 с.

1. Щоб запобігти ілюзіям щодо майбутнього України, та з метою роз'єднати рух спротиву, німецьке командування розчленовує території України. Студенти повинні визначити межі даних територій, особливості окупаційного режиму, плани щодо їх майбутнього. Потрібно визначитись, у чому полягав зміст плану «Ост» по відношенню до населення окупованих територій?

В умовах реалій Другої світової війни та окупації, визначились особливості національного спротиву, необхідно пояснити причини таких особливостей у відповідності до регіональної та політичної спрямованості.

Стосовно партизанського руху, який підтримував дії Червоної армії, потрібно пояснити чому Головний штаб партизанського руху був створений вже після повної окупації України, хто його очолював, яку тактику та методи використовували партизанські загони та з'єднання. Буде доцільно назвати території дій найбільших загонів.

Друга течія руху Опору представлена націоналістичним підпіллям. Доречно повернутись до основних положень ідеології українських націоналістів та згадати постаті провідних ідеологів. Необхідно пояснити причини розколу серед ОУН, та усвідомити різницю в ідеології та тактиці серед ОУН(м) та ОУН(б). Варта уваги історія утворення УПА, потрібно з'ясувати, у чому полягала тактика і стратегія Української повстанської Армії, командний склад, напрямок бойових дій.

Неоднозначним питанням української історії є ставлення до дивізії «Галичина». Потрібно розглянути умови створення та простежити бойовий шлях цього формування.

В умовах тотальної окупації єдиною суспільно-громадською установою був Український Центральний комітет у Кракові, очолюваний Кубійовичем, його діяльність теж варта уваги.

2. Звільнення території України від німецької окупації розпочинається з наступальної операції військ Південно-Західного фронту 18 грудня 1942 р. Студентам потрібно приділити увагу основним етапам бойових дій, необхідно знати командуючих фронтів, що воювали на українській території, основні наступальні операції, такі як форсування Дніпра, у районі Лютиського і Букринського плацдармів. Визволення Запоріжжя: які тактичні новації були вперше застосовані у боях за наше місто? Цікава історія найменування вулиць міста іменами вояків, що відзначились при штурмі. У цій частині семінарського заняття дуже доречним буде навести краєзнавчий матеріал.

Варта обов'язкової уваги Корсунь-Шевченківська операція. Подією надзвичайної ваги був перехід військовими з'єднаннями Червоної Армії державного кордону з країнами Східної Європи. Криваві бої точились за визволення Кримського півострова та Севастополя.

Значуща подія вітчизняної історії, завершення бойових дій на території України 28 жовтня 1944, - це звільнення останнього населеного пункту на Закарпатті.

На території України у період звільнення від окупації відбулось 35 масштабних наступальних операцій. Як підсумок розгляду даного питання необхідно навести цифри воєнних втрат українців.

3. За часів Другої світової війни українці пережили національну трагедію. Необхідно зупинитись під час семінарського заняття на кількісних показниках демографічних, військових втрат, адже в Україні за часи воєнних дій загинув кожен шостий мешканець, це найбільші втрати після Білорусії. Матеріальні збитки також набули колосального обсягу, тому доцільно навести відповідні статистичні дані.

Необхідно звернути увагу на той факт, що українці воювали не лише в лавах Червоної Армії та УПА, а пройшли бойовий шлях в арміях країн антигітлерівської коаліції. Багато українців отримали державні нагороди за участь у війні, потрібно зупинитись докладно на цій героїчній сторінці нашої історії. Цікаво звернути увагу на той

факт, що серед командного складу Червоної Армії було чимало видатних українців, офіцерів, генералів, командуючих фронтів.

Не менш важливий внесок українців у перемогу над нацизмом - це робота на оборонних підприємствах у тилу. Необхідно пояснити поняття евакуації, як вона здійснювалась, які підприємства евакуювались, зокрема, з нашого міста, як налагоджували виробництво в тилу? Доречним доповненням до семінарського заняття буде інформація про наш університет у роки війни.

Як підсумок, до даного питання студентам потрібно наголосити, що саме внесок українців у перемогу над нацизмом став тим чинником міжнародного визнання, що зробив Україну однією з країн співзасновниць Організації Об'єднаних Націй.

4. Роки війни стали драматичним моментом для розвитку української культури. Студенти повинні пояснити, чому у воєнний період мистецтво тяжіє до малої форми. Провідними жанрами в той час стають: поезія, нариси, репортаж, кінохроніка, плакат. Продуктивно працювали О. Довженко, О. Корнійчук, П. Тичина, М. Рильський, В. Сосюра.

У цей час засновується один з провідних музичних колективів України - хор під керівництвом Г. Верьовки. Цікаво під час семінарського заняття буде згадати про заснування Академічного театру в Запоріжжі після звільнення від окупації, та про роботу інших театрів України, що працювали в евакуації.

Кіномитці України створили під час війни кілька художніх фільмів про радянсько-німецьку війну на кіностудіях Ашхабаду та Ташкенту, доцільно буде розповісти про них.

Цінним здобутком української культури років війни була творчість таких художників як О. Шовкуненко, К. Трохименко, В. Касіян, О. Пашенко та інші.

Надзвичайно вагомий внесок у перемогу над ворогом зробили українські науковці. Студентам потрібно зупинитись на пріоритетних на той час галузях, які працювали над вирішенням оборонних завдань. Потрібно звернути увагу, що їх робота велась в евакуації. Плідно працювали науково-дослідні медичні установи. Наведіть приклади.

В умовах війни та визволення території від німецької окупації продовжувала діяти освітня сфера. Під час занять потрібно наголосити, що реалії часу потребували заснування мережі дитячих будинків. Студентам важливо розуміти сутність таких навчальних

закладів, як ремісничі та фабрично-заводські школи. Особливим явищем стали суворівські училища.

Тестові завдання до семінару № 12

1. Співпраця населення окупованих територій у роки Другої світової війни називається:

- а) нігілізм;
- б) евакуація;
- в) колабораціонізм;
- г) голокост.

2. Курська битва почалася:

- а) 5 липня 1943 р.;
- б) 6 листопада 1943 р.;
- в) 19 листопада 1942 р.;
- г) 18 грудня 1942 р.

3. Вирішальну роль у формуванні Української повстанської армії (УПА) відіграла:

- а) ОУН (Бендери);
- б) ОУН (Мельника);
- в) Українська головна визвольна рада (УГВР);
- г) «Поліська Січ».

4. Поняття «рух Опору» є протилежним за змістом до поняття:

- а) «консерватизм»;
- б) «космополітизм»;
- в) «колабораціонізм»;
- г) «колоніалізм».

5. Хто в роки війни керував Інститутом клінічної фізіології, саме за нього було створено цінні препарати для лікування ран і переломів кісток?

- а) В. Філатов;
- б) О. Палладін;
- в) Є. Патон;
- г) О. Богомолець.

6. У якому році, під час Другої світової війни, було відновлено навчальний процес?

- а) 1942;
- б) 1943;
- в) 1944;
- г) 1945.

Семінар № 7. Етапи «перебудови» та її наслідки для України

План

1. Крах СРСР.
2. Формування багатопартійності в Україні.
3. Відродження церковно-релігійного життя.

Реферати

1. Діяльність Української Гельсінської спілки.
2. «Перебудова» в СРСР: сутність та наслідки.
3. «Революція на граніті»: 16 днів, які змінили історію України.
4. В. Чорновіл: 4 подвиги і життя в ім'я Незалежності України.
5. М.С. Горбачов: єдиний президент СРСР.

Література

1. Білоцерківський В.Я., Шейко В.М. Історія української культури. Навч. посіб. Київ: Знання, 2019. 456 с.
2. Бойко О.Д. Історія України. Київ: «Академія», 2023. 560 с.
3. Грицак Я. Подолати минуле. Глобальна історія України. Київ, Портал, 2021. 432 с.
4. Мицик Ю.А., Бажан О.Г. Історія України: навчальний посібник. К.: ТОВ "Видавництво «КЛЮ»», 2015. 677 с.
5. Хома І.Я., Сова А.О., Мина Ж.В. Історія української культури: навчальний посібник. Львів: Видавництво львівської політехніки, 2012. 356 с.

1. З багатьох причин 1989 рік став поворотним в українській історії нового часу. Потрібно згадати перші в історії вибори народних депутатів та значення цієї події. Значущою подією став страйк шахтарів, влітку того ж року. Студентам потрібно розповісти про заснування Товариства української мови та прийняття закону про мову.

Взимку 1989/90 років країною прокотилась хвиля страйків і демонстрацій, партійне керівництво втрачало позиції, країна входила в системну кризу. Обов'язково потрібно згадати про «революцію на граніті» у жовтні 1990 р. Під час семінарського заняття потрібно звернутись до подій XVIII з'їзду КПРС, на якому Єльцин публічно виходить із партії, яка стрімко втрачає прихильників. За таких умов, необхідно розповісти про позицію КПУ, яка призвела до проголошення Декларації про державний суверенітет, та розглянути

основний зміст цього документу. Розкрийте зміст такого явища, як «парад суверенітетів».

При розгляді питання, необхідно звернути увагу на погіршення економічної ситуації. У чому це виявилось?

Останньою краплею став заколот у Москві проти М. Горбачова у серпні 1991 р. Розкажіть про ці події та їх наслідки. Л. Кравчук та Президія Верховної Ради зайняли вичікувальну позицію, але під впливом подій, 24 серпня 1991 р. Верховна Рада прийняла Акт проголошення незалежності України. Які питання виносилися на референдум 1 грудня 1991 р.? Які були результати?

На зустрічі у Біловезькій Пущі лідери України, Білорусії і Росії 7-8 грудня 1991 р., оголосили про створення СНД та припинення існування Радянського Союзу.

2. Необхідною умовою становлення демократичної правової держави є багатопартійність. Вона дає можливість врахувати інтереси всіх громадян у державній політиці і сприяє стабільному та динамічному розвитку суспільства. Наприкінці березня 1989 р. І. Драч та Д. Павличко заявили про вихід з КПРС і створення Демократичної партії України. У квітні того ж року Українська Гельсінська спілка заявила про саморозпуск і утворення Української республіканської партії. Головуючий Л. Лук'яненко виступив за заборону діяльності партій, керівні структури яких знаходяться за межами України. Це поклало край політичній монополії комуністичної партії.

Студенти повинні проаналізувати динаміку та етапи створення багатопартійної системи в Україні. Як розширюється спектр партій, чи зрощуються вони з впливовими бізнес та юридичними колами? Потрібно також визначити особливості формування багатопартійної системи в Україні.

Підсумовуючи відповідь, слід зазначити, що утворення великої кількості партій стала реакцією суспільства на занепад однопартійної моделі розвитку політичної системи, пошук шляхів виходу в політичної та ідеологічної кризи.

3. Церква є не лише світоглядно-конфесійним, але і суспільним феноменом, адже з нею пов'язані зміни у поступі нації. Пов'язана з церквою духовна культура є не тільки складовою національної культури, а й, значною мірою, формує духовний контекст культурного середовища.

Першою процес відродження розпочала греко-католицька церква. Студентам потрібно розповісти про початок виступів вірян, починаючи з діяльності правозахисної спілки «Комітет захисту УГКЦ». Варта уваги маніфестація віруючих у вересні 1989 р. у Львові. Необхідно також згадати про голодування у Москві греко-католицьких активістів. Значну підтримку віруючим надала Римо-Католицька церква, її предстоятель Папа Іоанн Павло II під час зустрічі з М.Горбачовим у грудні 1989 висловився за відновлення греко-католицької церкви. Потрібно розповісти про цю подію, яка відбулась у лютому 1990 року.

Потрібно розглянути і відновлення Української автокефальної православної церкви. Що ви знаєте про її очільника?

Надзвичайно важливою, не тільки релігійною, а й політичною подією став візит в Україну Папи Римського Іоанна Павла II. Проаналізуйте його наслідки. Завершуючи відповідь, потрібно зробити аналіз спектру релігійних конфесій в сучасній Україні.

Тестові завдання до семінару № 14

1. Хто з відомих фізиків був обраний депутатом Верховної Ради СРСР на альтернативній основі?

- а) А. Сахаров;
- б) Л. Ландау;
- в) І. Курчатов;
- г) Д. Заболотний.

2. Під час спроби державного перевороту М. Горбачов був ізольованим:

- а) у Сочі;
- б) у Ялті;
- в) у Форосі;
- г) у Москві.

3. Яка з новостворених українських партій першою виступила за заборону діяльності КППС

- а) Демократична сокира;
- б) Українська республіканська партія;
- в) Українська народна партія;
- г) Опозиційний блок.

4. Яку подію в новітній історії України називають «революція на граніті»

- а) страйкування будівельників;

- б) голодування студентів;
 - в) страйкування шахтарів ;
 - г) голодування вчителів.
5. Президент якої країни відвідав Україну у 1991 р.
- а) США;
 - б) Великобританії;
 - в) Німеччини;
 - г) Японії.
6. Хіротонія – це:
- а) назва пандемії у 1990х;
 - б) рукопокладення при висвяченні ієрархів церкви;
 - в) відлучення від церкви;
 - г) автокефалія.

Семінар № 8. Україна на шляху незалежності

План

1. Специфіка та основні тенденції розвитку української культури.
2. Проблеми та перспективи освіти та науки.
3. Сучасне українське театральне життя та кіномистецтво.

Реферати

1. Розвиток українського телебачення.
2. Літературний процес в Україні в сучасну добу.
3. Сучасна українська музика.
4. Відродження церковного життя в Україні.
5. Відродження культури національних меншин в Україні.

Література

1. Білоцерківський В.Я., Шейко В.М. Історія української культури. Навч. посіб. Київ: Знання, 2019. 456 с.
2. Історія світової культури / Під заг. ред. М.В.Дедкова. Запоріжжя : Дике Поле, 2009. 376 с.
3. Калакура Я. С. Українська культура: цивілізаційний вимір / Я. С. Калакура, О. О. Рафальський, М. Ф. Юрій. Київ: ІПіЕНД ім. І.Ф. Кураса НАН України, 2015. 496 с.

4. Кордон М. Українська та зарубіжна культура. 3-тє видання. Підручник. Вид-во ЦУЛ, 2019. 584 с.

5. Хома І. Я. Історія української культури: навч. посібник. Друге видання, доповнене. Львів: Вид-во Львівської політехніки, 2020. 356 с.

1. Розглядаючи культурні процеси періоду української незалежності, треба відмітити величезний вплив на них соціально-економічних і політичних змін, які відбулися на початку 90-х рр. ХХ ст. Згадайте ці процеси. Окремо необхідно приділити увагу державній політиці в сфері культури. Студентам треба розуміти суперечливість розвитку сучасної української культури. У чому це проявляється?

Необхідно відмітити такі культурні чинники, як поглиблення інтересу до джерел історії та культури України, до традиційної народної культури, розвиток зв'язків української культури з культурою діаспори, зростання ролі церкви в процесах соціального та духовного розвитку.

Характерною особливістю сучасного стану культури є неоднозначність процесів у гуманітарній сфері. З'ясуйте, які саме процеси відбуваються, й проаналізуйте їх неоднозначність.

2. Розвиток освіти сучасної Україні характеризується постійною реорганізацією. У 1992–1995 рр. була проведена перша освітянська реформа. Розкрийте її зміст. Студентам необхідно охарактеризувати основні зміни, які відбулися. Також необхідно перерахувати і проблеми, які відразу ж виникли при реалізації цієї реформи.

У 2000 р. процес реформування освіти в Україні вступив у нову фазу свого розвитку - було обнародовано проект «Концепції 12-річної середньої загальноосвітньої школи». Що передбачав зміст нової освітньої концепції?

У 2000-х рр. почалася реформа вищої освіти, яка триває і по сьогодні. Студентам треба розглянути зміни у вищій школі в контексті приєднання України до Болонського процесу, а також з'ясувати проблеми та недоліки в нинішній системі підготовки фахівців з вищою освітою. Також студентам необхідно проаналізувати зміни в освітній системі, що відбулися з 2014 р., а саме: в початковій, середній і вищій освіті.

Обговорюючи досягнення та проблеми сучасної науки, необхідно зазначити її високий потенціал в Україні. Назвіть основні наукові центри. Разом з тим, студентам необхідно розглянути негативні тенденції у розвитку науки - постійне зниження витрат на науку, внутрішній і зовнішній «відплив умів».

3. Починаючи обговорення третього питання, треба підкреслити, що тенденції в українському театрі та кіно відповідають світовим.

Але, попри економічні негаразди, національний театр розвивається. Український театр намагається утвердитися в європейському культурному просторі. Це засвідчують гастролі Національного академічного драматичного театру імені І. Франка в Німеччині, Львівського академічного театру імені М. Заньковецької — у Великобританії, участь вітчизняних театрів у багатьох міжнародних фестивалях. Продовження розвитку сучасного театрального мистецтва в Україні пов'язане, передусім, з діяльністю таких яскравих режисерів, як Р. Віктюк, Б. Жолдак, С. Донченко, Б. Шарварко. Охарактеризуйте їх творчість.

Традиційними стали зарубіжні гастролі колективів Національної опери, театрів опери та балету Дніпропетровська, Донецька, Львова, Одеси, Харкова. Назвіть видатних вітчизняних оперних співаків. На сцені Національної опери набуває авторитету і Міжнародний конкурс артистів балету імені Сержа Лифаря.

Вивчаючи сучасний кінематограф, треба перерахувати його основні проблеми, з одного боку, і досягнення - з іншого. Як змінилася ситуація в українському кінематографі після Революції гідності? Охарактеризуйте творчий доробок видатних українських режисерів та акторів.

Тестові завдання до семінару № 15

Коли Україна долучилася до Болонського процесу реформування вищої освіти?

- а) у 1999 р.;
- б) у 2001 р.;
- в) у 2005 р.;
- г) у 2009 р.

2. Хто з українських вчених очолює Національну Академію наук України?

- а) Б. Патон;
- б) М. Амосов;

- в) П. Толочко;
- г) А. Загородній).

3. У листопаді 1993 р. Кабінет Міністрів затвердив програму щодо кардинальної реконструкції всієї системи освіти, яка має назву:

- а) Закон України «Про освіту»;
- б) «Освіта» («Україна XXI століття»);
- в) «Концепція 12-річної середньої загальноосвітньої школи»;
- г) Закон України «Про вищу освіту».

4. Який український актор зіграв головну роль у фільмі В. Бортка «Тарас Бульба»?

- а) А. Хостікоєв;
- б) В. Андрієнко;
- в) Б. Ступка;
- г) О. Байрак.

5. Назвіть найбільш відомого у світі українського театрального режисера, що уславився своїми епатажними постановками по тематиці сексуальних девіацій людини?

- а) Б. Жолдак;
- б) Р. Віктюк;
- в) Л. Курбас;
- г) С. Данченко.

6. Поетеса - шістдесятниця, у 2010 р. побачив світ її перший прозовий твір - "Записки українського самашедшого":

- а) Ліна Костенко;
- б) Оксана Забужко;
- в) Люко Дашвар;
- г) Ірен Роздобудько.